

BASIN YAZILARI

HEYKEL SANATI VE BİR SERGİ ÜZERİNE – 31 Mart 1983

Bilindiği gibi, heykel sanatı diğer plastik sanat dalları arasında özgün ve ayrıcalıklı bir yer tutmaktadır. Ülkemizde heykel dalındaki etkinliklerin, ancak Cumhuriyet'in kuruluşunu takiben başladığını görüyoruz. Gerçi, geçmiş yüzyıllarda heykelin dini yasaklamalar nedeniyle toplumda yer almaması doğaldır. Ancak, İslamiyetin kabulünden önce, biçimlerde metafizik güçler arayan toplumlardan biri olmakla birlikte, Mısır hidivi İsmail Paşa'nın ülkeye gösterdiği yararları anısına bir heykeli yaptırılmak istendiğinde görüş alınan dini otoriteler, devrin yöneticilerine bunun hiçbir dini engel taşımadığını resmen bildirmişlerdi.

Türk toplumu, çağlar boyu üst üste yığılan en büyük uygarlıkların kucağına yerleştiği halde, yüzlerce yıl dinsel ve kültürel etkiler altında heykel sanatı ile ilişkiyi reddetmiş ya da görmezden gelmiştir. Bunun sonucu olarak da, cumhuriyet dönemine kadar bu sanat topluma uzak kalmıştır.

Batılı anlamda ilk heykel çalışması çalışması olarak, heykeltıraş İhsan Bey'in İstanbul, Süreyya sinemasındaki "Dans Eden Çocuklar" adlı friz çalışmasını görüyoruz. Daha sonraki örnekler arasında Mahir Tomruk ile Nejat Sirel'in yapıtlarına rastlanmaktadır.

Heykel sanatının kendi sorunları ile duygu ve düşünce aktarımı açısından içeriğini irdelediğimizde, kendine dönük çabaların 20. yüzyılın ilk çeyreğinde önem kazandığını görüyoruz. Yapım malzemelerindeki değişimler, sanatçının yaratı biçiminde de değişimlere yol açarak kübizmin ortaya çıkışını hızlandırdı. Doğanın geometrik düzenlemelerle sentezi ve bu sentez yoluyla ulaşılan yorumlama da yaratının en gerçek ve güçlü içeriğinin geride kalmasına neden oldu. Soyut sanat ya da sanatta soyutlama denilebilir Kübizm'i heykel sanatının kendi sorunsalına dönük dönemi olarak ele alabiliriz.

Ne var ki, insanlar bu tarzda soyutlanmış biçimsel algılamalara uzun süre katlanamadı. Olaylar ve görsel çevreden algılanmaların kendinde yarattığı duygusal birikimi mesaj yoluyla dışa vurmak istiyor; bu nedenle kendi sorunlarına dönük yaklaşımları sürekli mesaj yüklü yorumlar tarafından zorlanıyordu.

Oysa dinsel kuralların üç boyutlu figürleri yasaklamasıyla İslâm sanatındaki düşünsel ve duygusal iletişim gerçekte soyut yaklaşımlarla sağlanmıştı. Çağdaş heykel sanatı ülkemize Batı'dan aktarıldığında ise figüratif tarz etkindi. Bu tarz kişisel ya da toplumsal bir biçim özgürlüğü, bir üslûp katılmaksızın olduğu gibi taklit edildi. Giderek, özellikle Amerika'da endüstriyel gelişimlerin zorladığı yeni malzemelerin kullanımı sanatta iletişim malzemelerini de etkiledi. Figüratif heykeller, özellikle harp sonrası dönemlerde, yerini malzemenin ön planda etkili olduğu soyut biçimlere bıraktı. Duygudan ziyade maddesel bir bildirişim oluşturan bu tarz giderek toplumsal tepkilerin soyut biçimlerde anlatımına dönüştü.

Ancak, geniş halk topluluklarının sanatı anlaması ve ona yaklaşması için sanat eserinde kendini bulma eylemi belirliyordu. Batı ülkelerinde görülen sanattaki geçişler ülkemizde yaşanmadı; toplum heykel sanatına örneğin bir resim sanatına olduğu kadar yakınlık göstermedi. Kuruluşundan bu yana batılı anlamda akademik heykel eğitimi veren Güzel Sanatlar Akademisi heykel bölümünün yetiştirdiği meslek erbabı kişilerden bugün pek azı meslekte kalabildi. Bu az sayıdaki topluluğun yine pek azı sanatsal etkinlik gösterebildi. Çok az sayıda açılan heykel sergilerinin nitelik ve nicelikleri resim sanatının gerisinde kaldı.

Malzemeye biçim verme işlevini anlatan “heykeltıraş” sözcüğünü terk ederek kendimizi yontu sözcüğüne alıştırmaya çalışırken, bir yandan da taş ve ağaç gibi temel malzemeleri ilgilendiren bir uygulama tekniğini anlatması, çoğu heykel sanatçısını gerçek birer yontucu olmaya itmedi. Günümüz heykeltıraşları daha çok çağdaş malzeler arasında anılan sac, demir, bakır yanı sıra sentetik özellikli plastik malzemelere yönelmekte. Geçmişte bronz ya da tunçtan yapılması gelenek haline gelmiş ulusal nitelikli anıt / heykeller bile, düşük maliyet, kolay taşınırılık, dış etkenlere dayanım gibi nedenlerle giderek sentetik / plastik malzemelerle yapılmakta, hatta yüzey patine edilerek metal görünüm verilmeye çalışılmakta.

Atatürk’ün “İşte bu benim” sözleriyle ödüllendirdiği, gerçeğine en çok benzeyen maskı kendisine bakarak çalışan, yurdun her yöresinde çok sayıda anıt ve yüzlerce heykeli bulunan yetmiş dokuz yaşındaki ünlü heykeltıraş Prof.Kenan Yontunç, Galatasaray Kâzım Taşkent galerisinde son çalışmalarını sergilerken, heykel sanatının ülkemizdeki gelişimi ve geleceği üzerine ümitli konuşmadı. “Yurdumuzda öyle çok sayıda heykel sorumsuzca yapıldı ve satıldı ki” diyor ve üzülen sözlerine şöyle devam ediyordu : Öyle bir gün geleceğine inanıyorum ki, Almanların 1871’de Paris’e girdiklerinde yaptıkları gibi, tarafsız sanatkârlardan oluşan bir komisyon kurulacak, en iyileri ayıklanarak benimkiler de dahil olmak üzere kötü heykellerin tümü yok edilecek. Yurdumuz bu çirkinliklerden temizlenmiş olacak. Yoksa, böyle şey olmaz !

Sözlerimizi, değerli hocamızın yaşamının yetmiş yılını dolduran sanatı üzerine yukarıdaki düşünceleri ile bitirirken, heykel sanatı ve ülkemizdeki gelişim sorunları üzerine söyleşide bulunduğumuz değerli heykeltıraş, sayın Prof.Hüseyin Gezer’e teşekkür ederiz.

Tülin AYTA